

УДК 339.96 (477): 339.732

А.В. Янчев, канд. екон. наук

О.І. Печенка, ст. викл.

К.Ю. Величко, ст. викл.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ ТРАНШІВ У РАМКАХ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МВФ

Досліджуються основні особливості здійснення кредитування економіки України МВФ, розглядаються позитивні та негативні сторони співпраці України з МВФ. Визначено перспективи та умови подальшого співробітництва за умов глобалізації світової економіки.

Исследуются основные особенности осуществления кредитования экономики Украины МВФ, рассматриваются положительные и отрицательные стороны сотрудничества Украины с этой финансовой организацией. Определены перспективы и условия дальнейшего сотрудничества в условиях глобализации мировой экономики.

Investigate the main features of Economy of Ukraine IMF loan, consider the positive and negative aspects of Ukraine's cooperation with this financial organization. Defined perspectives and conditions for further cooperation under conditions of globalization of world economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна виявилася третьою країною в Європі (після Ісландії та Угорщини), що знаходиться на межі дефолту. Щоб змінити ситуацію та підтримати економічний стан країни уряд України звернувся до МВФ з проханням надати їм кредит для подолання фінансової кризи.

Керівництво МВФ поставило перед урядом України низку умов, виконання яких мало бути обов'язковим. Серед цих умов – досягнення макрофінансової стабілізації, зниження темпів інфляції до рівня, який відповідає міжнародним значенням (2...3% на рік), скорочення принаймні до рівня міжнародних стандартів бюджетного дефіциту, бо лише за умов здійснення цих стабілізаційних програм можна призупинити інфляцію, активізувати інвестиційний процес, створити засади для початку економічного зростання.

Актуальність проблеми визначається процесом здійснення кредитування України Міжнародним Валютним Фондом за програмою stand-by шляхом виділення траншів для оздоровлення вітчизняної економіки та виходу її з кризового стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями присвячено праці вітчизняних вчених Д. Лук'яненко, Ю. Макогона, А. Гальчинського, А. Філіпенка, Ю. Пахомова, Л. Руденко, а також західних вчених Дж. Кейнса, Д. Рікардо, Л. Ерхарда, Р. Мандела, Дж. Флемінга та ін.

Мета та завдання статті. Розглянути основні особливості процесу надання траншів МВФ та визначити перспективи подальшої співпраці України з міжнародною фінансовою організацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова криза 2008 року, яка відзначилася масовим спадом експортних та інвестиційних надходжень у більшості країн світу, мала в Україні небачену глибину, що затьмарило усі економічні досягнення попереднього періоду росту.

Основну роль у загостренні ситуації відіграла висока експортна залежність від світового попиту на чорні метали, інвестиційна залежність економіки від постачальників іноземного капіталу та відсутність політичної єдності у вищих ешелонах влади.

Згубний вплив на економічну систему України мала одночасна дія декількох негативних зовнішніх чинників. Це, зокрема, 65 – відсоткове падіння світових цін на експортну продукцію металургії, що складає лівову частку ВВП країни, 80-відсоткове подорожчання російського газу та уповільнення припливу іноземних інвестицій.

Девальвація гривні та зниження реальних доходів населення посилили проблеми у банківському секторі, що потребує негайної рекапіталізації та відновлення ліквідності [5].

Кредит стенд-бай надається МВФ як «швидка допомога» і передбачає проведення певних заходів, які повинні допомогти вивести країну із кризової ситуації. Він повинен сприяти врегулюванню проблеми боргу, який утворився у країні. Насамперед береться до уваги внутрішній борг держави перед своїми громадянами через неможливість виконання соціальних зобов'язань. Коли держава заборгувала своїм громадянам, вона отримує кредит в іншій установі для того, щоб розрахуватись із населенням.

Міжнародний валютний фонд також надає позики на розширене фінансування, структурні реформи й інші важливі цілі, пов'язані з економічним розвитком, реформами, поліпшенням якості життя [4].

Проблема полягає не в отриманні кредиту, а в тому, яка його якість і як використовуються запозичені кошти. У цьому контексті необхідно відзначити два моменти.

Перший, якщо держава отримує кредит МВФ, перебуваючи у складному економічному становищі, то це начебто позитивний сигнал для інших інвесторів про те, що Фонд довіряє цій країні. І справді, Україні одній із перших серед держав, які потрапили у скруту, пообіцяли великий кредит – майже 17 млрд доларів США. Тим самим МВФ засвідчив, що з Україною можна мати справу, розвивати бізнес, як це було останні 2–4 роки.

Другий, якщо надходять іноземні кошти, НБУ викуповує їх і залучає до золотовалютних резервів. Він змушений придбавати цю валюту (а наразі йдеться поки що про перший транш) за гривню, для чого здійснює її емісію. Якщо ж пропозиція гривні на грошовому ринку збільшується, то відповідно вона здешевлюється, що призводить до зростання інфляції. Отже, тут ситуація дуже непростя. З одного боку, щоб отримати кредити в доларах, НБУ емітує додаткову гривневу масу, і це є певною об'єктивною передумовою зростання грошей в обігу. Але з іншого боку, у такий спосіб відбувається девальвація національної валюти і стрибок цін. Тому тут важливо дотримати пропорції долар – гривня [3].

Починаючи з 2008 року МВФ була відкрита Україні дворічна кредитна лінія за програмою stand-by в 16,5 млрд доларів США. Розмір кредиту склав SDR 11 млрд, що еквівалентно 800% від квоти України в МВФ.

Україна зобов'язалась за два роки заморозити соціальні стандарти, понизити податки, зменшити підтримку НБУ гривні, вирішити продаж земель сільськогосподарського призначення, підняти для населення ціни на газ. Однією з умов отримання кредиту МВФ також було впровадження режиму гнучкого обмінного курсу, який повинен був працювати як буфер, захищаючи українську економіку від зовнішніх шоків, а також надати більше можливостей для контролю за інфляцією.

Крім того, гроші МВФ гарантують надійність платоспроможності України в очах зовнішніх інвесторів, що важливо з урахуванням залучення засобів на підготовку Євро-2012 [4].

Банкіри вважають, що поточна криза допоможе Україні нарешті провести екстрену модернізацію основних експортно-орієнтованих галузей – металургійної, сільськогосподарської, хімічної. А це вже через 2-3 роки підніме валовий внутрішній продукт і на тлі притоку зовнішніх інвестицій у Євро-2012 забезпечить можливості подолати негативне платіжне сальдо країни. Кредит МВФ зробить сьогодні головне – врятує інвестиційний імідж країни як надійного місця для інвестицій.

Отже, Україна одержала перший транш МВФ на початку листопада 2008 року у розмірі 4,5 млрд доларів США для підтримки стабільності національної валюти і рекапіталізації банків [2].

Програма передбачає, що місія МВФ буде щоквартально перевіряти виконання Україною умов меморандуму. У разі їх дотримання, наступний транш повинен був поступити 15 лютого 2009 року (SDR 1,25 млрд – 1,87 млрд доларів США), потім – 15 травня 2009 року (SDR 2,5 млрд – 3,73 млрд доларів США), 15 серпня 2009 року (SDR 0,75 млрд) і 15 листопада 2009 року (SDR 2 млрд).

Чотири цілих і п'ять десятих мільярди доларів США з першого траншу МВФ, отримані в жовтні 2008 року, були зараховані в резерв НБУ для підтримки платіжного балансу. Із другого кредитного траншу (2,8 мільярди доларів США на початку травня 2009 року) більше половини – 1,5 мільярда доларів США – Кабмін з дозволу МВФ направив на покриття дефіциту бюджету [6].

Важливим досягненням української влади в переговорах із МВФ стало те, що МВФ погодився на дефіцитність бюджету України в 2009 р., відмовившись від своєї початкової вимоги про нульовий дефіцит. У зв'язку з цим частина другого траншу кредиту від МВФ була направлена на фінансування дефіциту бюджету, який за розрахунками уряду в першому кварталі склав 1,1% від ВВП, а в цілому на 2009 рік МВФ погодився з дефіцитом в 4% від ВВП.

Рада директорів Міжнародного валютного фонду в липні 2009 року схвалила виділення Україні чергового (третього) траншу за програмою stand-by у розмірі 3,3 мільярди доларів США.

Таким чином, загальний обсяг кредитів, виданий МВФ Україні, досяг 10,9 мільярда доларів США із запланованих 16,5 мільярдів США. Основні вимоги МВФ стосувалися перегляду державного бюджету та стабілізації банківської сфери [1].

Міжнародні кредитори вимагали змінити головний фінансовий документ країни. Вивчивши економічну ситуацію в Україні, експерти МВФ погіршили прогноз падіння ВВП в 2009 році з 8 до 14% і знизили очікуваний рівень із 16 до 13%. На думку МВФ, падіння ВВП, що прискорилося, збільшить бюджетний дефіцит і захоче з одного боку підняти доходи бюджету, а з іншого – скоротити витрати.

Відповідно до умов меморандуму із МВФ, Україна повинна утримати дефіцит у держсекторі на рівні 6% ВВП. Раніше фахівці Фонду наполягали на позначці в 4%, проте у зв'язку з погіршенням прогнозу з ВВП в 2009 році пішли на поступки і погодилися на

пропозицію української влади підвищити цільовий показник дефіциту держбюджету з 4 до 6% ВВП [3].

Після виділення третього траншу МВФ відзначив Національний банк як регулятора, який веде адекватну політику, готовий коригувати свої дії у разі зростання інфляції й вживає заходів для забезпечення гнучкості валютного курсу. Подальший прогрес у цій сфері допоможе Україні краще адаптуватися до зовнішніх шоків, зменшити доларизацію економіки і обсяг проблемних кредитів.

Покривати бюджетний дефіцит уряд планує за рахунок збільшення прибутків від митниці та податкової. Завдяки інтенсивнішій боротьбі з “сірим імпортом” на кордоні, у Мінфіні планують збільшити митні надходження на 5%. Податкова адміністрація скоротить відшкодування ПДВ, відмовиться від податкових амністій і мораторіїв на податкові перевірки і у такий спосіб виправить прибуткову статтю бюджету.

До сьогодні у кредиторів не виникло сумнівів щодо надання Україні запозичень. Бюджетний закон на поточний рік встановлює граничний дефіцит бюджету на рівні 31,105 млрд грн. Традиційними джерелами покриття цього дефіциту є зовнішні та внутрішні запозичення, а також прибутки від приватизації [2].

У 2010 році від продажу державних активів уряд сподівається отримати близько 8,5 млрд грн. У той же час нині для України – не найкращі часи для виходу на зовнішні ринки запозичень. По-перше, світова фінансова криза суттєво скоротила грошові пропозиції. По-друге, тяжкий економічний стан і погіршення рейтингів країни світовими рейтинговими агенціями суттєво підвищили ціни на позики.

До речі, ще в березні 2010 року дохідність українських еврооблігацій 2007 року випуску (тобто стільки країна повинна була виплатити за своїми зобов'язаннями) становила 27,2% річних, нині цей показник знаходиться на рівні 11,1%, що також є доволі суттєвим.

Перерахунок МВФ Україні 10,5 млрд доларів США має повністю покрити вітчизняний бюджетний дефіцит.

На сьогоднішній день із довгого їх переліку уряд реалізував побажання МВФ лише щодо реалізації квот на підвищення акцизів на тютюн і алкоголь задля збільшення доходів бюджету, а також почав рекапіталізацію банків для поліпшення стану вітчизняної банківської системи [4].

Аналогічне пояснення має і відсутність реформи пенсійної системи (МВФ задля підвищення доходів Пенсійного фонду вимагав підняти пенсійний вік), а також перегляду умови роботи на спрощеній системі оподаткування – такі новації не сприйме електорат. З іншого

боку ігнорування вимог кредитора може призвести до згорання співпраці із ним. Враховуючи ці аспекти, уряд шукає альтернативні можливості залучення кредитного ресурсу.

У рамках поставленої проблеми можна виділити позитивні та негативні аспекти надання кредиту МВФ Україні.

Позитивним моментом є те, що згідно з новою програмою співпраці з МВФ, розрахованої на 2,5 роки і обсягом запозичень у розмірі 19–20 млрд доларів США, основною метою отримання кредитів є зростання економіки країни, тобто інвестування. Це докорінно змінює суть кредитування, коли кошти залучаються не лише для покриття дефіциту Бюджету, а й для здійснення інших функцій.

Відновлення співпраці з МВФ — це сигнал для світового фінансового співтовариства, який можна позначити одним ключовим словом довіра. Довіра народжує бажання, і як результат інвестування в приватний сектор, і в деяких випадках державний. Першими інститутами, які очікували цього сигналу, є Світовий Банк (пряме кредитування) і фінансові організації ЄС (опосередковані, через еврооблігації).

І, напевно, один із найголовніших позитивних моментів — відсоткова ставка на рівні 4% річних [6].

Найбільшим негативним моментом співпраці з МВФ вважаються висунуті ним вимоги для отримання траншів. Стосуються вони всієї фінансової сфери країни, і кожного окремо взятого громадянина. У вітчизняній бюджетній політиці Україні доводиться враховувати побажання фінансової організації, такі як збільшення пенсійного віку зокрема, і реформування пенсійної системи в цілому; збільшення тарифів за ЖКГ для населення і підприємств, зменшення дефіциту бюджету, і інші макроекономічні показники. Не з усіма побажаннями можна погодитися, але жити треба відповідно до доходів [3].

Існує велика вірогідність того, що Україна отримає необхідні суми. Уряд виконає основні вимоги МВФ, який зі свого боку розмістить кошти в Україні, заробивши додаткові відсотки. При цьому збереже доступ до фінансових звітів і можливість впливати на вітчизняні внутрішні процеси, опосередковано гарантувати приватним європейським інвесторам повернення коштів з України. Така співпраця вигідна двом сторонам.

У фінансовій сфері МВФ вимагав від України підвищити незалежність Національного банку України, почати реальну рекапіталізацію банків, не допустити девальвації національної валюти,

тримати відсоток за вкладками на високому рівні, щоб забезпечити приплив грошей на депозити в банки [2].

Висновки. Таким чином, запропонована МВФ схема переходу до ринкової економіки на основі здійснення "шокової терапії" виявилася для України, з одного боку, надто жорсткою, а з іншого, – малоприматною, це визнають і самі експерти МВФ. Торкаючись, наприклад, грошово-кредитної політики, вони визнають, що вона "носила в цілому надмірно ліберальний характер і проводилася непослідовно. Робилися окремі спроби скоротити зростання кредитної емісії, проте за умов величезного попиту на кредити для фінансування бюджету, державних підприємств та сільського господарства вони мали короткостроковий характер. Зовнішньоекономічна політика сприяла труднощам у галузі платіжного балансу. Повсюдне і досить мінливе за своєю характером втручання держави в економіку, а також повільний хід структурної реформи і лібералізації створили складні умови для організованої підприємницької діяльності.

Щодо подальших стосунків з МВФ існує цілий спектр думок. Одна крайність – це залишити все, як є. І хоча в неї є прихильники (особливо в уряді), ми бачимо, що такий сценарій неможливий, бо він веде нашу країну до національної катастрофи. Інша крайність, що має своїх прихильників серед лівих партій – це повний розрив відносин із МВФ, хоча, це теж не вихід. Достатньо зазначити, що у випадку розриву договору з МВФ Україна повинна була б повернути 11 млрд дол. США за борговими зобов'язаннями. Тому треба шукати істину десь посередині. Треба продовжувати співробітництво з фондом, знаходити розумні компроміси.

Програми розширеного фінансування Україна могла б обмежитись консультативною підтримкою фахівців МВФ. До такої практики відносин із МВФ перейшли Польща, Чехія, Угорщина після завершення фінансових програм, спрямованих на підтримку переходу національних економік до ринкових відносин. Можуть бути знайдені й інші форми співробітництва. Головне, щоб Україна у відносинах з МВФ почувала себе не прохачем, а рівноправним партнером.

Список літератури

1. Гальчинський, А. Світова грошова криза: витоки, логіка трансформацій [Електронний ресурс] / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2008. – №42. – Режим доступу : <<http://www.dt.ua/2000/2020/64515>>.
2. Дорошенко, І. Теоретико-методологічні основи концепції розвитку фінансових ринків в умовах глобальної кризи [Текст] / І. Дорошенко // Банківська справа. – 2009. – №3. – С. 20–31.

3. Корнев, В. Криза на фінансових ринках: перші підсумки, прогнози та заходи щодо подолання [Текст] / В. Корнев // Фінансовий ринок України. – 2009. – №2 (64). – С. 24 – 31.

4. Міжнародне співробітництво України з фінансовими організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat>>.

5. Салтинський, В. В. Особливості організації кредитування національних економік Міжнародним валютним фондом [Текст] / В. В. Салтинський // Фінанси України. – 2009. – №2. – С. 60–65.

6. Чугаєв, О. А. Валютно-курсові орієнтири для запобігання валютній кризі [Текст] / О. А. Чугаєв // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Донецк : ДонНУ, 2008. – Часть I. – С. 423–429.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© А.В. Янчев, О.І. Печенка, К.Ю. Величко, 2010.

УДК 637.14 (477): 399.9

О.І. Печенка, ст. викл.

А.В. Янчев, канд. екон. наук

О.Ю. Менжулова, студ.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Розглянуто основні напрями підвищення конкурентоспроможності української молочної промисловості на світовому ринку, проблеми її розвитку. Досліджено сучасний стан національної молочної галузі.

Рассмотрены основные направления повышения конкурентоспособности украинской молочной промышленности на мировом рынке, проблемы ее развития. Исследовано современное состояние национальной молочной отрасли.

The main directions of increasing competitiveness of ukrainian milk industry on the world market and the problems of its development were examined. The current state of the national dairy industry was investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна має значний потенціал для виводу молочної продукції на міжнародний ринок, але для здійснення цього проекту треба реалізувати певний перелік заходів. Серед них особливе місце посідають заходи щодо підвищення якості сировини та готового продукту, тому що лише молочна продукція екстра-класу вживається на Заході. Одним із